

Af Anne Mia Steno

Beboerperspektiver på beboermøder på socialpsykiatriske bosteder:

HVEM ER DEMOKRATIET FOR?

Når beboerne oplever beboermødet som et pædagogisk projekt, så risikerer det at efterlade dem med en fornemmelse af at det ikke er et demokratisk frirum, men et sted de bliver genstand for analyse for pædagogisk udvikling.

Alle sidder og stirrer stift ned i bordet.

En oppe foran har spurgt, om nogen vil melde sig frivilligt til at varetage en opgave.

Tavshed.

Spørgsmålet dirrer i luften. Svedige hænder og nervøs løftet pande for at se om andre melder sig.

De fleste af os kender situationen. Det kan være til et forældremøde eller et bestyrelsesmøde i andelsforeningen. Man synes forslaget om at lave nye cykelstativer eller invitere på skovtur er en god ide, men man orker simpelthen ikke række en hånd i vejret og melde sig til at stå for det. Samtidig ved man godt, at man burde gide, *burde have lyst* til at tage ansvar og bidrage til fællesskabet. Selvom man kan blive flov, over ikke at melde sig, så er det dog en klar ret. Vi har lov til ikke at gide. Men sådan er det ikke altid, hvis man er et menneske med en diagnose. Eller rettere sagt, man har ret til at sige nej og lade være med at melde sig, men i så fald risikerer man, at ens nej bliver genstand for analyse og vurderet i forhold til sygdomserkendelse og udvikling. Det er dét dette essay handler om – hvordan man kan deltage – og ikke deltage i demokratiske processer, som beboer på socialpsykiatriske bosteder.

DEN RETTE LYST OG VILJE TIL DEMOKRATISK DELTAGELSE?

I socialpsykiatrien er et af de primære mål for det socialpædagogiske arbejde, at borgerne skal *få lyst* til at få det bedre (Vitus 2018). Med foucaultianske termer kan man sige, at de skal internalisere den rette lyst til selvstyring. Borgerne skal lære at begå sig i en hverdag med forpligtelser om aftaler med andre, madlavning og rengøring og de skal lære at fortælle deres egen historie med udgangspunkt i sygdomserkendelse og med mod på fremtiden. De skal indgå i demokratiske processer og lade deres stemme blive hørt. Brugerinddragelse er en stigende fælles bestræbelse på tværs af sundhedsvæsenet og den er forankret i både en diskurs om borgerne som kunder, der selv skal tage informerede valg i forhold til eget sygdomsforløb – og en diskurs omkring at borgerne skal sikres demokratisk og social medbestemmelse (Holen & Kamp 2018). Idealet om medbestemmelse, demokrati og deltagelse er på flere socialpsykiatriske bosteder forsøgt forankret igennem beboermøder. Her kan beboerne mødes ugentligt eller månedligt og diskutere problemstillinger og emner de selv eller personalet tager op. Sådanne møder kan på mange måder ses som succeser i forhold til demokratisk deltagelse: Det er et direkte svar på handicapkonventionens krav om medbestemmelse for alle borgerne og det bliver et kollektivt og socialt svar på at beboerne bliver hørt i andre fora end eksempelvis udarbejdning af handleplaner, hvor de jo også har en stemme, men hvor emnet er mere individuelt. På beboermøderne handler det om fællesskabets bedste snarere end mit eget bedste, og på den måde kan det i en pædagogisk sammenhæng også rammesættes som færdighedstræning og beboermøderne kan blive platforme for at personalet kan holde øje med om borgerne performer som demokratiske deltagere. Om de har den rette lyst til at deltage og bidrage til fællesskabet. Og netop der bliver det kringlet. For hvis beboermødet er et pædagogisk projekt kan det så samtidig være et demokratisk frirum? På nogle sociale virksomheder har man forsøgt at løse dobbeltheden i roller og hierarkier mellem borgere og personale ved at forsøge at sløre grænserne mellem professionel og bruger. Som Sine Kierkegaard og Ditte Andersen har vist, kan den mudrethed i grænser i forhold til hvem der er hvem, dog også skabe problemer og usikkerheder (2019).

Der er ingen tvivl om, at medinddragelse og det at lytte til borgerne og give dem stemme er et vigtigt demokratisk projekt. Det er et ubestrideligt gode. Men, det jeg vil rette fokus mod i dette essay er, dels hvordan den medinddragelse og demokratiske proces kan blive rammesat på måder, så den kommer til at spænde ben for sig selv og producere kejtetheder, modstand, tavshed og ligegyldighed i beboergruppen. Dels hvordan kravet om at performe det man kan kalde den rette villeshed og demokratiske engagement, kan blive en måde at fastholde borgere med psykiatiske diagnoser i en sygdomsforståelse - for mange af os uden diagnoser gider som jeg indledningsvist skitserede nødvendigvis heller ikke at deltage i demokratiske møder hver uge, men det er vi i vores gode ret til. Vi har lov til ikke at gide, uden at blive genstand for en pædagogisk bekymring.

Jeg vil nu gerne invitere jer med til beboermøde på et socialpsykiatrisk bosted, paragraf 107 for unge mennesker med forskellige svære psykiske lidelser. Situationen stammer fra et feltarbejde jeg har lavet med min kollega Birgitta Frello i forbindelse med et projekt om socialpædagogisk relationsarbejde og hvordan personale og beboere bliver henholdsvis relevante og irrelevante for hinanden. Formålet med feltnoten er at plante jeres fødder midt i en konkret hverdagspraksis fyldt med dilemmaer og udfordringer, modstand, accept og skjulte beskeder indlejret i rummet. Beboermødet afspejler, som jeg indledningsvist har skitseret et centralt menneskesyn og et fokus på borgerinddragelse som i stigende grad kendetegner socialpsykiatriske bosteder i dag: Beboerne er demokratiske medborgere, der betragtes som aktive handlende agenter med en stemme, der skal høres. Der er således mange faglige pædagogiske overvejelser der ligger til grund for, hvordan møderne understøttes, men det er ikke mit fokus i dette essay. Jeg vil fokusere på beboerne og hvordan de navigerer i det møde, som de forventes at have lyst til at deltage aktivt i.

ET BEBOERMØDE – MELLEMLUMOR, FÆLLESSKAB OG LIGEGYLDIGHED

Pædagogen Søren traver ned langs den aflange gang på bostedet og banker på beboernes døre. Beboerne Andreas og Kim sidder allerede og taler om politik, da jeg kommer ind i fællesrummet, hvor beboermødet foregår. De taler om hvor vigtigt det er at spise mindre kød. Og at der skal være mindre fokus på penge i samfundet generelt. Andreas foreslår, at i stedet for huse og ejerlejligheder, så skulle man bare have store haller, hvor folk kan gå ind, når det regner. Og frugttræer på gaden i stedet for asfalt, så alle kan tage et æble, hvis de er sultne. Der er jo ressourcer nok til alle, hvis man bare deler dem, er de enige om.

Søren og et par andre personaler og beboere slutter sig til os og beboermødet starter. Ret akavet. Ingen vil påtage sig at gå i gang. Men så gør beboeren Mehmet det. Han melder sig både som referent og ordstyrer. Dagsordenen for mødet er fast. Første punkt er nyt fra ledelsen, så nyt fra beboergruppen, forslag til aktiviteter og endeligt skal der laves madplan for ugen, hvor beboerne, frivilligt, kan melde sig på en dag. Der er intet fra ledelsen i dag. Fra beboerne er der kun beboeren Kim, der spørger ind til, hvordan det går med at gøre noget ved det, at toiletterne lugter så dårligt? Der er også ”noget sygt i væggene”. Det siger hans læge også, og det kunne være rart, at få nogen ud og finde ud af hvad det er. Personalet svarer lidt løst ”det må vi lige tage op” og ”har vi ikke snakket om det før?”.

Søren gennemgår forskellige aktiviteter. Både afholdte og forslag til kommende. Mange er blevet aflyst, fordi ingen kom. De kommende aktiviteter er blandt andet yoga og endnu et forsøg på en udflugt for at se beboeren Viktorias kunst. Så er det tid til madplanen. Mehmet stiller sig beredvillig op og spørger ind til hver dag. Han melder sig selv på den første dag, Men ingen andre melder sig. Kim foreslår, at man lægger lette opskrifter og indkøbslister frem, hvis folk ikke kan overskue det. Personalet Marianne fejler med armen og afviser forslaget med en kommentar om, at tidligere kunne folk godt finde ud af at melde sig, så det kan ikke være derfor. En af de andre planlagte aktiviteter er en ”herremiddag”. Søren prøver at bekræfte en dato, hvor ”drengene” skal lave dyrekød, men Andreas kan alligevel ikke den planlagte dato og han kan ikke overskue sin kalender, svarer han, da der er forslag om andre da-

toer. Søren prøver meget blidt at sige, at der altså er deadline i morgen. Andreas afviser bare. ”Du er også træt” siger Marianne. Ingen af de andre beboere reagerer rigtigt: Rune stener. Alexander venter helt tydeligt bare på, at han kan få lov til at komme tilbage til sit computerspil på værelset. Emil er stille. Så roser flere af personalerne Mehmet for at tage meget ansvar i dag og han nikker og skriver det i referatet under eventuelt: ”Mehmet er dygtig”. Alle griner.

Beboerne har meget forskellige måder at deltage, eller ikke deltage, på mødet. Jeg kan få øje på (mindst) fem forskellige tilgange. En tilgang er simpelthen ikke at dukke op, at blive på sit værelse og ignorere bank på døren og dermed ikke være en del af mødet. En anden tilgang er at dukke op, men være stille under hele mødet, undgå øjenkontakt og ikke at påtage sig nogen opgaver. På den måde honorerer man det klare ønske på stedet om at deltage, ved at man fysisk sidder der med sin krop, mens man samtidig ikke rigtigt er der. En tredje måde at deltage i mødet er på en humoristisk og jokende måde. Det har jeg set forskellige eksempler på; som i feltnoten med Mehmet ovenfor kan det være på en social inkluderende, men også lettere ironisk måde, hvor man gør lidt grin med sig selv og situationen. Mehmet overdriver sin rolle, får alle til at grine og letter stemningen på mødet. Men, jeg har også været med til møder, hvor beboere har joket på en mere distanceret og intern måde som virkede til at have til formål at ekskludere personalet og etablere et klart dem og os mellem personale og beboere. En fjerde tilgang er at deltage aktivt i mødet og forsøge at bidrage med nye forslag, løsninger på problemer og forslag til kompromisser. Beboeren Kim er et eksempel på den måde at være i mødet. Han giver sin mening til kende og afkræver personalet handling, han foreslår nye arrangementer og har ideer til, hvordan den manglende villighed til at melde sig til madlavning kan imødekommes. Endelig er en femte tilgang jeg har observeret, at nogle beboere performer en slags hengivenhed overfor pædagogerne og beboermødet som projekt. Det sker for eksempel når beboere foreslår aktiviteter, som de senere fortæller mig de ikke selv vil deltage i, men at de føler de skal bidrage med noget. Eller de modvilligt melder sig til en madlavadningsdag, selvom de virkelig ikke har lyst, men fordi de føler de bør gøre det.

Modelfoto – der ikke har tilknytning til feltarbejdet udført i forbindelse med denne artikel –
fra beboermøde på bofællesskabet "Lunden". lundensblog.dk

BEBOERMØDER UDENFOR RÆKKEVIDDE?

En ting er, hvordan beboerne på forskellige måder indtager – eller ikke indtager – rummet. En anden er, hvordan rummet og situationen omkring mødet former særlige stemninger og gør nogle kroppe akavede og kejtede. Der sker *noget* med beboerne i det øjeblik mødet starter. Som vi så i feltnoten, sidder Andreas og Kim og diskuterer sociale fremtidsfantasier inden mødet begynder, og *gør* derved netop på mange måder demokratisk deltagende, aktive og politiske beboere. Men, så snart mødet starter, er det som om det engagement og den sociale indignation fordufter og erstattes af en metaltræthed. I hvert fald i Andreas' tilfælde. Den livligt diskuterende Andreas bliver stille og tilbageholdende på mødet, siger at han ikke kan overskue sin kalender og han mødes med en kommentar fra personalet om, at han også må være træt. Kim deltager på en anden måde aktivt, men det er som om hans kommentarer ikke rigtig bliver hørt. Hans forslag bliver flere gange affejret som småirriterende og irrelevante. Det kan

måske skyldes, at han altid deltager aktivt i møderne og han derfor ikke er én man i personalegruppen er opmærksom på skal have stemme? Det er de stille, tavse kroppe der er opmærksomhed omkring, og som man arbejder på at invitere til at deltage mere.

Beboermøder bliver afholdt og rammesat på mange forskellige måder på forskellige bosteder og er mere eller mindre styret af beboergruppen selv, så der er selvfølgelig store institutionelle forskelle, på hvordan de fungerer. Men på det bosted, hvor feltnoten stammer fra, er mødet rammesat af personalet, som påtager sig at banke på døre og opmuntre beboerne til at komme, ligesom de deltager, selvom de på samme tid forsøger at holde sig i baggrunden. Jeg ved fra min kollega Birgitta Frello, der i løbet af feltarbejdet fokuserede på personalets rationer og strategier, mens jeg selv fokuserede på beboerne, at personalet gør sig mange tanker om mødet og hvordan de kan understøtte og hjælpe beboerne til at lære at tage ansvar og bidrage til kollektivet. Når personalet derfor, ligesom nogle af

beboerne kan fremstå akavede, stille og tilbageholdende, så er det ikke et udtryk for at de ikke bekymrer sig om rummet eller er ligeglade. Tværtimod er de fanget i en mærkelig mellemposition, hvor de prøver at facilitere og understøtte et beboermøde, som samtidig ikke skal være deres, men beboernes eget. Man kan indvende, at de kunne lade være med at deltage eller gå, når deres eget punkt på dagsordenen om nyt fra ledelsen er overstået. Men det gør de ikke, tværtimod gør de en stor indsats for at beboerne skal møde op. Banker på døre, som vi har set, og prøver at opmuntre folk til at komme. Det gør de, som sagt fordi mødet udover at være et tilbud om medinddragelse også har et pædagogisk formål.

Den fænomenologiske antropolog Sara Ahmed er optaget af kollektive stemninger og hvordan rum – både symbolske og konkrete fysiske rum – inviterer nogle ind, mens de opleves som udenfor rækkevidde for andre (2006, 2014). Ahmed skriver i den forbindelse om, hvordan kejthed kan ”smitte” og at kollektive stemninger kan hænge og dirre i rummet længe efter den eller de personer der har spredt en negativ stemning har forladt rummet igen. Det kender de fleste af os nok. En fuld onkel til en familiefest bjæffer op om gamle familiære gnidninger og selv længe efter han er blevet pakket sammen og kørt hjem, er stemningen påvirket. Noget af det, jeg synes er interessant i forhold til stemninger og hvordan de er med til at skabe rum er, at det måske kan hjælpe med at få blik for hvorfor stemningen til beboermødet bliver så akavet: For nogle gange bliver vi påvirket af andres negative humør, og trækker hinanden kollektivt dybere ned, men andre gange sker der det, at en eller flere reagerer på dårlig stemning med næsten overdreven energi og som lykkedes med at vende stemningen. Beboeren Mehmet forsøger på at løfte stemningen på mødet, ved at påtage sig samtlige roller på mødet er et eksempel på det. Men det er undtagelsen snarere end reglen. De fleste beboere er tavse og kejtede deltagere. Der er altså noget særligt i den måde rummet er tilrettelagt på, som gør at deltagelse opleves som udenfor rækkevidde for mange af deltagerne.

BEBOERMØDER SOM ARENAER FOR FÆLLES MODSTAND?

Ahmed skriver om, at man kan være *i* eller *ude* af *resonans* og det synes jeg er et vigtigt greb i forhold til at forstå den dissonans der kan bo i kejtede og akavede beboermøder. For spørgsmålet er, om man kan

forstå dét, at nogle af beboerne undgår øjenkontakt med personalet, tripper for at komme ud og videre et andet sted hen, ikke melder sig til maddage og aktiviteter, som en måde at distancere sig fra det pædagogiske projekt, som de kan opleve møderne på mange måder er blevet til? Kan den tilbageholdende, tavse krop være en udtalt kollektiv måde at vise, at man er i resonans med de andre beboere, men i disresonans med personalet? Når jeg tænker det kunne være en forklaring, er det fordi, jeg i en helt anden sammenhæng, i mit ph.d. arbejde omkring køn og frafald i ungdomsuddannelserne, er stødt på det, der på dansk kan oversættes til ”myten om ubesværede og uanstrengte skolebedrifter” (Epstein et al. 1998). Det handler helt kort fortalt om, at drenge, der klarer sig godt i skolen prøver at skjule det for at bevare deres popularitet i vennegruppen: Ideen er, at man for at gøre succesfuld maskulin dreng, skal virke uengageret i skolearbejdet, og hvis man derfor får gode karakterer, skal man performe en ligegyldighed og tilfældighed i forhold til det, for at beholde sin plads i vennegruppen som er defineret i forhold til en klar distance til skolen. Selvom eksemplet stammer fra en anden kontekst end socialpsykiatrien, og kønsidentiteter og fællesskaber selvfølgelig er mere komplekse og dynamiske end det, tænker jeg, at det perspektiv kan være en måde at forstå den tavse, udtalte kollektive resonans.

Lad mig uddybe min pointe. Beboermødet foregår ved spisebordet i beboernes fælles køkken. Beboerne deler udover køkkenet også fælles opholdsstue og kreativtidsrum. Men alle disse rum, er udover at være beboernes fælles hjem, også en arbejdsplads for det pædagogiske personale. Det betyder flere ting. Blandt andet at beboerne næsten altid er genstand for pædagogisk opmærksomhed når de er ude i fælles områderne, og det dermed kan være svært for beboerne at mødes kollektivt og opdage, mærke og skabe resonans uden at være i det, man med Goffmans begreb kan kalde frontstage. Selvom det fra et professionelt perspektiv selvfølgelig aldrig er meningen at overvåge eller holde øje med beboerne, så kan det ikke desto mindre opleves sådan i et beboerperspektiv, og flere beboere har fortalt mig om det frustrerende i altid at være et analytisk objekt for det professionelle arbejde. De efterspørger fred til ”bare at være”- ikke ked af det, ikke glad, bare tilstede uden, at der skal måles, vejes eller vurderes på det.

Tilbage til min pointe om beboermødet og det at vise hinanden, at man er i resonans: Mit argument er,

at en af de måder hvorpå beboerne kan vise hinanden og bekræfte, at der er et klart os og dem, er at performe en kollektiv, uengageret og tilbageholdende krop på beboermøderne. Det kan være en måde at lade de andre beboere vide, at vi er enige om at det her ikke er reelt, eller det her ikke skal tages seriøst. Vi skal være her, men vi er her ikke. På den måde kan beboermøderne fungere som vigtige arenaer for at bekræfte kollektive stemninger og en fornemmelse af os-hed. Beboermøderne bliver i den rammesætning steder, hvor man performer beboer og kommer i resonans. Det ville give mening i forhold til at forstå, hvorfor beboerne overhovedet kommer, når de tilsyneladende ved første øjekast kan virke ligeglade og uinteresserede i mødet. Møderne er frivillige, så de behøver jo ikke komme.

Et andet svar kan være, at beboerne simpelthen bare ikke gider og møderne opleves som irrelevante, men at de samtidig godt ved, at personalet forventer de deltager og viser engagement. De kender det pædagogiske projekt og navigerer mere eller mindre sikkert rundt i det. De fleste ved at personalet holder øje med deres udvikling og mange ved også, hvordan de ”gør god beboer”.

SÆT DEMOKRATIET FRIT

Skal man så bare afskaffe beboermøder? Det mener jeg bestemt ikke. De markerer både historiske og nutidige sociale landvindinger for forståelsen af mennesker med psykisk sygdom: som mennesker der selvfølgelig skal høres, inddrages og have lige rettigheder med alle andre. Men, pointen med dette essay har været at invitere ind i alt det, der *også* sker på nogle beboermøder – og derved dels at understrege, at selvom nogle beboere tilsyneladende kan virke uengagerede og ligeglade, så kan de være i gang med noget vigtigt; nemlig at bekræfte en kollektiv identitet med de andre beboere.

En anden pointe har været at pege på, at når beboerne oplever beboermødet som et pædagogisk projekt, så risikerer det at efterlade dem med en fornemmelse af at det ikke er et demokratisk frirum, men et sted de bliver genstand for analyse for pædagogisk udvikling. Hvad kan de professionelle gøre ved det? Måske stå ved at de styrer mødet og være tydeligt rammesættende, hvis de mener der er grund til det? En tydelig ledelse kan man som beboer gøre oprør og modstand imod, en der er hverken-eller er derimod sværere at demonstrere imod - den forsvinder i mudret uklarhed. Eller også skal de professionelle lade beboermødet være beboernes eget – også selvom de derved risikerer at det bliver nedlagt? Det er også udtryk for en demokratisk stemme ikke at ville deltage.

LITTERATURLISTE:

- Ahmed, Sara (2014) Not in the mood. *New formations - a journal of culture/theory/politics*. Lawrence & Wishart. Volume 82. s.13-28.
- Ahmed, Sara (2006) *Queer Phenomenology - Orientations, Objects, Others*. Duke University Press.
- Epstein, Debbie, Elwood, Jannette, Hey, Valerie & Maw, Janet (1998) *Failing boys? Issues on gender and achievement*. Open University Press. Buckingham.
- Holen, Mari & Kamp, Anette (2018) Brugerinddragelse -ny professionalisme og nye omsorgsrum? *Nordisk Vælfærdsforskning*. s. 47-57.
- Kirkegaard, Sine & Andersen, Ditte (2019) Co-production in community mental health services: blurred boundaries or a game of pretend? *Sociology of Health & Illness* Vol. 40 No. 5, s. 828-842.
- Vitus, Kathrine (2018) Responsibilisation, ideologies and professional identities in Danish youth social work. I: M. Kamali, & J. Jönsson (red.) *Neoliberalism and social work in Nordic welfare states: Current and future Challenges*. Routledge. s.115-125.

Anne Mia Steno er lektor, ph.d. ved Københavns Professionshøjskoles Institut for Pædagoguddannelse.